

Наукова робота на тему:

«Особливості спеціального кримінального провадження»

План

Перелік умовних скорочень.....	3
Вступ.....	6
Розділ 1. Загальні правила застосування спеціального кримінального провадження.....	14
Розділ 2. Міжнародний досвід застосування інституту заочного кримінального провадження.....	19
Розділ 3. Недоліки правового регулювання спеціального кримінального провадження в Україні.....	26
Висновки.....	28
Список використаних джерел.....	32

Перелік умовних скорочень

ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань;

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини;

З України – Закон України;

КК України – Кримінальний кодекс України 2001 року;

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року;

СНД – Співдружність Незалежних Держав;

США – Сполучені Штати Америки.

Вступ

Сьогоднішні фундаментальні зміни в соціально-політичних та юридично-правових умовах життя суспільства і держави створили всі умови для реформування системи кримінальної юстиції у напрямі її демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством. Сучасне кримінально-процесуальне законодавство в останні роки зазнало суттєвих змін, які були спрямовані на реалізацію вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, це стосується забезпечення прав учасників кримінального судочинства, розширення змагальності сторін, прав потерпілого, усунення обвинувального ухилу в діяльності суду та ін.

Разом із тим, необхідно визнати, що існуюча система кримінального судочинства України не повною мірою відповідає новим суспільним відносинам, не забезпечує в повній мірі ефективного захисту громадян, суспільства та держави від злочинних посягань.

Часто є випадки, коли підозрюваний (обвинувачений) переховується від органів досудового розслідування чи суду за кордоном, чим перешкоджає здійсненню правосуддя, наслідком чого є непритягнення до належної відповідальності винних осіб і беззахисності потерпілого. Вирішенню цієї проблеми сприяє активна позиція органів досудового розслідування та суду в частині використання «нових» процесуальних форм, зокрема спеціального кримінального провадження.

Актуальність теми зумовлена тим, що одним із пріоритетних завдань кримінального судочинства є забезпечення правових механізмів, які обумовлюють реалізацію принципу невідворотності відповідальності за вчинений злочин. Вагомою складовою наповнення зазначеного принципу конкретним змістом є запровадження вітчизняним законодавцем інституту спеціального кримінального провадження (глава 24-1 Кримінального процесуального кодексу України) [6]. Його імплементація у правове поле

України створює передумови притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які ухиляються від органів досудового розслідування чи суду та покликана підвищити ефективність захисту публічних інтересів держави. Разом із тим, варто звернути увагу, що запровадження зазначеного інституту потребує детального дослідження та переосмислення окремих його аспектів.

Питання щодо спеціального кримінального провадження розглядалися у наукових працях окремих вчених, зокрема Маляренка В. Т., Головатого С. А., Онопенка В. В., Барабаша А. С., Климчука М. П., Лобойка Л. М., Маркуш М. А., Михеєнка М. М., Нора В. Т., Песцова Р. Г., Пилипчука П. П., Письменного Д. П., Алексеєва-Процюк Д. О., Стахівського С. М., Трофименка В. М., Гринюка В. О., Цюприка І. В., Яновської О. Г., Удалової Л. Д., Маленка О. В., Попелюшка В. О., Трубнікова В. М., Шаренка С. Л., Шило О. Г., Басистої І. В., Максимів Л. В. Однак, організація та проведення спеціального кримінального провадження залишаються недостатньо дослідженими та з'ясованими.

Метою цього дослідження є науково-практичний аналіз норм КПК України, якими опосередковується генезис законодавчого закріплення та функціонування інституту спеціального кримінального провадження в кримінальному провадженні й висвітлення основних питань щодо здійснення спеціального досудового розслідування та судового розгляду в межах кримінального провадження.

Об'єктом дослідження виступають правові відносини, що складаються з приводу діяльності суб'єктів спеціального кримінального провадження.

Предметом наукового дослідження є система нормативних положень, які регламентують процес розслідування та ведення спеціального кримінального провадження.

Нормативна база дослідження. Нормативно-правову основу дослідження становлять: Конституція України, норми міжнародного права, чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України, нормативно-правові акти деяких зарубіжних країн.

Емпіричну базу дослідження становлять Рішення Європейського суду з прав людини.

Методологічно дослідження засноване на діалектичному методі пізнання, на загальних прийомах аналізу і синтезу, індукції та дедукції, на виявленні аналогій та проведенні порівнянь, на системному підході в аналізі правових відносин та юридичних документів, на формально-логічному та порівняльно-правовому методах тлумачення права, використовуваних як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях. Застосування зазначених методів в якості цілісної системи дозволило виконати комплексний аналіз досліджуваних аспектів права, виявити недоліки правового регулювання та сформулювати практичні пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали наукової роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях правових проблем спеціального кримінального провадження, при вдосконаленні чинного вітчизняного законодавства та при підготовці навчально-методичних матеріалів.

Структурно наукова робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Розділ 1. Загальні правила застосування спеціального кримінального провадження.

У правозастосовній діяльності досить часто мають місце випадки, коли завдання кримінального провадження, які визначені в ст. 2 КПК України не виконуються з огляду на ухилення особи від прибуття до органів досудового розслідування та судового розгляду, що унеможлиблює її притягнення до кримінальної відповідальності та, як наслідок, порушення засад кримінального судочинства щодо невідворотності кримінального покарання, верховенства права, рівності перед законом і судом та інших.

З цього приводу В. Т. Малярєнко у свій час справедливо зазначав, що велика кількість кримінальних справ щодо обвинувачених або підсудних, які

втекли, постійно закривається у зв'язку зі впливом строків давності. Тобто гарантоване їм Конституцією України право на правосуддя, на захист їхнього життя, здоров'я, майна, честі та гідності залишається просто декларацією, обіцянкою, а фактично – насмішкою. Таке становище шкодить Україні, її авторитету у світі [12, с. 6]. Крім того, особа, яка переховується від органів досудового розслідування та суду на території іноземної держави стає недосяжною для застосування до неї кримінальної відповідальності у разі, якщо вона не може бути видана для кримінального переслідування на території України, або якщо іноземна держава, на території якої переховується така особа, відмовляється від її кримінального переслідування в рамках міжнародного співробітництва. Тому актуальними та необхідними для кримінального судочинства України є застосування різних форм заочного кримінального провадження (тобто без особи чи *in absentia*).

Як зазначає Г. В. Матвієвська, можливість заочного судового розгляду (тобто без особи) кримінальних справ дозволяє забезпечити реалізацію права потерпілого на доступ до правосуддя й компенсацію заподіяного злочином збитку [13, с. 16].

Позиція вітчизняного науковця щодо меж заочного провадження близька позиції, яку висловлювала Є. В. Трофимова, стосовно того, що загальними підставами заочного судового розгляду кримінальних справ є неможливість реалізації призначення кримінального судочинства у звичайному порядку в силу факту перебування обвинуваченого за межами держави й/або ухилення від явки до суду або інші причини, що виключають участь обвинуваченого в судовому розгляді; наявність особливих (виняткових) причин, через які в кожному конкретному випадку органи, що ведуть кримінальний процес, ухвалюють рішення щодо застосування заочного порядку судового розгляду [22, с. 314]. Слід вказати на те, що автор заочне кримінальне провадження ототожнює із спеціальним кримінальним провадженням.

Про те, що спеціальне провадження є самостійною процесуальною формою, свідчить низка ознак, які на загальнотеоретичному рівні були у свій

час визначені В. М. Трофименком: а) особливий порядок провадження; б) його чітке правове врегулювання; в) спрямованість передбаченого законом порядку на вирішення завдань конкретного напрямку процесуальної діяльності [21, с. 203].

Вважаю, що одним із видів заочного кримінального провадження є спеціальне провадження. Останнє має специфічні умови, порядок застосування та строки. У спеціальному кримінальному провадженні потрібно виокремлювати особливості такого досудового розслідування та судового розгляду.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII [14] в Україні було вперше запроваджено інститут спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, який регламентовано главою 24–1 КПК України. Окремої глави, яка б регулювала спеціальне судове провадження у КПК України немає.

Таке нововведення відповідає положенням Рекомендації № 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя», де зазначається, що держави-члени повинні розглянути та дозволити судам першої інстанції розглядати справи й ухвалювати відповідно до них рішення за відсутності обвинуваченого, принаймні щодо дрібних правопорушень, з урахуванням покарання, яке може бути накладене, та за умови, що обвинувачений був проінформований належно про дату судового засідання і про своє право на законне чи інше представництво [16].

Дванадцятий Конгрес ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя підтвердив, що неефективна практика розгляду кримінальних справ, відсутність положень про спрощене судочинство або недостатнє їх використання сприяють зростанню незавершених справ в судах, надмірним затримкам в судових розглядах і винесенню рішень у справах.

Окрім того, Комітетом Ради Європи 19 січня 1973 року була прийнята Резолюція 75 (11) про критерії, які регламентують здійснення провадження за відсутності обвинуваченого, в якій наголошується, що хоча присутність обвинуваченого під час судового розгляду його справи є надзвичайно важливою, і з погляду його права бути вислуханим, і з погляду необхідності встановлення фактів для винесення відповідного вироку, та, зважаючи, що відступи від цього правила можливі тільки у виняткових випадках, проте можливість спрощення провадження щодо деяких злочинів невеликої тяжкості не повинна виключатись [15].

У Резолюції 75 (11) від 19 січня 1973 року сформульовані мінімальні правила, які рекомендуються державам-членам до застосування в питаннях здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого, а саме [15]:

- справа жодної особи не може бути розглянута, якщо особа впродовж часу, який дозволяє їй з'явитися до суду й підготувати свій захист, не була повідомлена повістками про дату та місце судового розгляду, якщо тільки не буде встановлено, що вона навмисно прагнула уникнути правосуддя;

- повістки повинні вказувати на наслідки неявки обвинуваченого на судовий розгляд;

- суд повинен відкласти розгляд справи у випадку, якщо встановить, що повістка була вручена обвинуваченому, який не з'явився на розгляд, але є підстави вважати, що у нього виникли перешкоди для забезпечення явки, та особиста присутність обвинуваченого визнається судом обов'язковою;

- справа не повинна розглядатися за відсутності обвинуваченого, якщо є можливість перенести її розгляд на територію іншої держави або звернутися із запитом про видачу;

- у разі розгляду справи за відсутності обвинуваченого, докази повинні збиратися звичайними способами, а сторона захисту повинна мати право втручатися в цей процес;

- судові рішення, ухвалені за відсутності обвинуваченого, має бути доведено до його відома згідно з правилами вручення повісток для явки в суд.

Резолюція 75 (11) від 19 січня 1973 року містить й інші рекомендації, що стосуються оскарження та анулювання судового рішення, яке було ухвалено за результати судового розгляду за відсутності обвинуваченого, перебігу строку на оскарження ухваленого судового рішення [15].

Варто відзначити, що ЄСПЛ в своїх рішеннях також підтверджує можливість здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого, наприклад, така позиція висловлена ним у рішенні від 24 травня 2007 року в справі «Да Лус Домінгеш Фереїра проти Бельгії» № 50049/99.

У вказаному рішенні ЄСПЛ зазначається, що суд неодноразово висловлював позицію про вирішальне значення явки обвинуваченого, враховуючи і право останнього бути вислуханим, і необхідність перевірки правильності його тверджень і їх порівняння із показами потерпілої сторони (рішення Європейського суду у справі «Пуатрімоль проти Франції» від 23.11.1993 року), проте судові засідання за відсутності обвинуваченого саме собою не суперечить вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, якщо обвинувачений згодом зможе домогтися ухвалення нового судового рішення за його участі, в якому б містилась оцінка обґрунтованості висунутих проти нього обвинувачень за фактичними й юридичними обставинами справи [18]. Отже, Європейський суд з прав людини доходить висновку, що здійснення судового розгляду та ухвалення судового рішення за відсутності обвинуваченого не можна розглядати як порушення положень ЄКПЛ з боку держави у разі, коли немає підстав вважати, що обвинувачений не був належно повідомлений про розпочате щодо нього судові провадження.

Схожі позиції були висловлені ЄСПЛ у рішеннях «Шомоді проти Італії», «Кромбах проти Франції», «Сейдович проти Італії», «Томанн проти Швейцарії».

З огляду на вищевказане можна констатувати, що на міжнародному рівні немає заборони здійснення спеціального кримінально провадження. Крім того, державам-членам Ради Європи рекомендовано запровадити такий інститут у

національний кримінальний процес із метою його спрощення, ці рекомендації підкріплюються й практикою Європейського суду з прав людини.

Аналіз норм національного законодавства, а саме КПК України доводить той факт, що спеціальне кримінальне провадження має особливий порядок, який обумовлений специфікою цієї процесуальної форми:

1. Під час вирішення питання про здійснення кримінального провадження слідчий суддя обмежений певним строком – 10 днів. Варто наголосити, що строк на оскарження рішення слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання слідчого, погодженого з прокурором чи прокурора про здійснення спеціального кримінального провадження складає 5 днів. Загальні строки проведення спеціального кримінального провадження такі ж як і під час проведення загального досудового розслідування чи судового розгляду, тобто відповідно до нової редакції КПК України 2017 року (не всі положення вже набрали чинність) відраховуються з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру 12 місяців – у кримінальному провадженні щодо злочину невеликої чи середньої тяжкості; 18 місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Таке досудове розслідування повинно бути закінчено протягом 2 місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, з можливістю подальшої пролонгації його за наявності достатніх підстав [6].

2. Законодавство передбачає виконання певних умов, за яких може здійснюватися спеціальне кримінальне провадження, мова йде про обов'язкову участь захисника, який залучається відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України з моменту прийняття відповідного процесуального рішення (ухвала слідчого судді про здійснення спеціального кримінального провадження). Також до умов слід віднести належно оформлене клопотання слідчого, погодженого з прокурором чи прокурора про здійснення спеціального кримінального провадження (ст. 297-2 КПК України) [6].

3. Може застосовуватись до спеціального суб'єкта. Відповідно до ст. 297-1 глави 24-1 КПК України спеціальне досудове розслідування здійснюється

стосовно конкретного кола кримінальних правопорушень і не застосовується до неповнолітніх (хоча останні зміни до КПК України передбачають ст. 297-1 зовсім іншого змісту).

4. Законна підстава, передбачена в КПК України: однією з підстав спеціального кримінального провадження є ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи суду, тобто неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази. Встановлення факту неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази з метою ухилення від кримінальної відповідальності, передбачає необхідність підтвердження не лише безпосередньо факту відсутності підозрюваного чи обвинуваченого, а також встановлення факту належного повідомлення, з'ясування наявності у нього реальної можливості з'явитися, тобто встановити причини неявки підозрюваного чи обвинуваченого й їх поважність. Іншою підставою спеціального кримінального провадження є оголошення підозрюваного чи обвинуваченого у міжнародний та/або міждержавний розшук.

Відомо що, правову основу оперативно-розшукової діяльності в Україні становлять Конституція України, КК України та КПК України, З України «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші нормативно-правові акти. Міждержавний та міжнародний розшук ґрунтується не тільки на положеннях національного законодавства України, а й на положеннях міжнародно-правових договорів, учасницею яких є Україна, та інших джерелах міжнародного права. Виокремлення таких видів розшуку, як міжнародний та міждержавний здійснюється залежно від території, у межах якої провадиться розшук. Міждержавний розшук здійснюється міністерствами внутрішніх справ держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав на території їх держав. Правову основу взаємодії органів внутрішніх справ складають Договір держав-учасниць СНД про міждержавний розшук осіб від 10 грудня 2010 року, Інструкція про єдиний порядок здійснення міждержавного розшуку осіб, яка затверджена рішенням Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД 30 січня 2002 року, та інших чинних актів у межах СНД. Міжнародний розшук передбачає

проведення пошукових дій і на території держави, де був скоєний злочин, і за його межами, тобто водночас на території двох чи більше держав, та здійснюється здебільшого каналами Інтерполу у всіх країнах-учасницях Міжнародної організації карної поліції. Варто наголосити, що спеціальне досудове розслідування може бути розпочате лише за умови поєднання цих двох підстав, наявність однієї є недостатньою.

Варто звернути увагу на те, що здійснення спеціального кримінального провадження також можливе, якщо особа, яка ухиляється від явки на виклик слідчого, прокурора чи суду, перебуває в районі проведення антитерористичної операції або на тимчасово окупованій території України й оголошена у розшук, який здійснюється на території України. У статті 5 З України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 року встановлено, що ухилення від явки на судовий виклик суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) обвинуваченим, який перебуває в районі проведення антитерористичної операції, та оголошення його у розшук є підставою для здійснення спеціального судового провадження в порядку, передбаченому КПК України, з особливостями, встановленими цим Законом. Вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук не поширюється на випадки, якщо вирішується питання про застосування стосовно цих осіб спеціального кримінального провадження [4]. Фактично ідентичне положення міститься в ч. 3 ст. 12 З України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території України [3]. Ця норма є цілком логічною з огляду на те, що юридично ці території (Крим, територія АТО, яка не контролюється державою) належать Україні; відповідно, особи, що знаходяться на цих територіях, перебувають у межах офіційно визнаних на міжнародному рівні кордонів України. Отже, мова про застосування можливостей Інтерполу (міжнародний розшук) або правоохоронних органів

країн СНД (міждержавний розшук) для розшуку осіб, що переховуються від кримінального судочинства, не може йти.

Відтак, відповідно до КПК України спеціальне кримінальне провадження в Україні – це одна з форм заочного кримінального провадження, що здійснюється в разі вчинення підозрюваним чи обвинуваченим, крім неповнолітнього кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 297-1 КПК України та у встановленому законом порядку доведено, що така особа переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, що підтверджується оголошенням у міждержавний та/або міжнародний розшук, розпочинається на підставі ухвали слідчого судді у зв'язку з клопотанням про здійснення спеціального кримінального провадження слідчого, погодженого з прокурором або прокурора, яке розглядається за участі особи, яка подала клопотання та обов'язковою участю захисника.

Розділ 2. Міжнародний досвід застосування інституту заочного кримінального провадження.

Як вже згадувалось, спеціальне кримінальне провадження є однією з форм заочного провадження, тому вони мають ряд схожих ознак. У інших державах світу провадження без підозрюваного (обвинуваченого) має свої специфічні ознаки та назви. Тому у цьому розділі не звужуватиму дослідження до пошуку ознак вітчизняного спеціального кримінального провадження у інших державах світу.

Запровадження спеціальної форми кримінального провадження завжди пов'язане з суспільними інтересами. Йдеться про невідворотність покарання за вчинений злочин та унеможливлення недобросовісних дій з боку підозрюваного чи обвинуваченого, які перешкоджають нормальному перебігу кримінального провадження. Спеціальний порядок у кримінальному провадженні (*in absentia*) повинен чітко відповідати межах та вимогам, які встановлені у чинному законодавстві. Вважається, що існування цього

інституту у правових системах різних держав світу відповідає перш за все вимогам міжнародних актів (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, численним документам Комітету Міністрів Ради Європи та ін.), які ратифіковані державами, а також загальним вимогам, які передбачені на національному рівні.

Держави-члени Ради Європи, які є учасниками ЄКПЛ, зобов'язані дотримуватися статті 6 Конвенції, яка захищає право на справедливий судовий розгляд. Умови, за яких заочно проходять судові засідання, включають: 1) особа знала про судовий розгляд; 2) обов'язкове залучення захисника; 3) забезпечення права на оскарження відповідного судового рішення [2].

Відповідно до п. 2 ст. 8 Статуту фундаментальних прав та основних свобод Чеської Республіки, яка має такий же юридичний статус, як і Конституція Чеської Республіки, ніхто не може бути підданий кримінальному переслідуванню або позбавлений свободи, за винятком підстав та у спосіб, зазначений у законі [20].

Чеський Кримінально-процесуальний кодекс вимагає наявності відповідача у будь-якому кримінальному процесі. Кодекс визнає тільки такі винятки проведення провадження без обвинуваченої особи: 1) коли загинув обвинувачений (включаючи продовження чи поновлення справи, щоб очистити ім'я померлого підсудного, тобто у випадку реабілітації особи); 2) коли обвинувачений невідомий; 3) коли відомо про обвинуваченого (якщо обвинувачений ухиляється від прибуття на розгляд справи або переховується, провадження може бути проведене заочно); 4) коли обвинувачений не може з'явитись на судовий розгляд, але з дотриманням таких умов: обвинувальний висновок був належним чином надісланий обвинуваченому, а сам обвинувачений був належним чином повідомлений про розгляд справи судом; про подію, що є предметом обвинувального вироку, обвинувачений вже був допитаний компетентним органом, що діє в кримінальному провадженні, порядок порушення кримінальної справи було дотримано, а обвинуваченому

було роз'яснено його право ознайомлюватись з матеріалами справи та подавати клопотання під час слідства; 5) якщо обвинувачений вимагає, щоб судовий розгляд відбувся за його відсутності [10].

Кримінальний процесуальний кодекс Швейцарії дозволяє заочний розгляд справи у випадку, якщо обвинувачений, якого було належним чином повідомлено, не з'явився до суду першої інстанції, суд призначає нове засідання та надсилає відповідне повідомлення обвинуваченому про це або ж надає вказівки щодо забезпечення його присутності у суді. Якщо обвинувачений знову не з'явився на засідання або ж його неможливо доставити до суду, розгляд справи може здійснюватися за його відсутності [8].

Існує розгляд справи в порядку «in absentia» і в законодавстві Німеччини. Такий розгляд справи може здійснюватися, якщо обвинуваченого було належним чином повідомлено про те, що розгляд справи може проводитись за його відсутності. У випадку здійснення розгляду справи за відсутності обвинуваченого є вимога щодо обов'язкового залучення захисника, який буде представляти його інтереси на основі відповідної письмової довіреності. Розгляд справи здійснюватиметься за відсутності обвинуваченого у випадку, коли його місцезнаходження невідоме, він перебуває за кордоном або за умови, що його участь у слуханнях є неможливою чи необґрунтованою. Варто наголосити, що заочний спосіб розгляду кримінального провадження може також слугувати і певною санкцією до особи, яка ухиляється від участі у судовому засіданні [23].

Законодавство Франції передбачає, що у малозначущих справах, у справах про злочини та правопорушення, коли особа належним чином повідомлена про розгляд справи та викликана відповідно до вимог закону в суд, але не з'явилась у зазначені місце і час, можна проводити кримінальне провадження за спеціальним порядком, а саме у порядку заочного провадження.

У кримінальному процесі Данії обвинувачений взагалі не зобов'язаний з'являтися до суду. Якщо причини відсутності обвинуваченого поважні, його інтереси має право представляти захисник.

Відповідно до ч. 2 ст. 269 КПК Естонії, як виняток, судовий розгляд може відбуватись без участі обвинуваченого, якщо: 1) він видалений із залу судового засідання на підставі та в порядку, передбаченому ч. 1 ст. 267 цього Кодексу (якщо обвинувачений порушує порядок в судовому засіданні і не виконує розпорядження судді чи судового розпорядника); 2) його місцезнаходження в Естонській Республіці неможливо встановити, і є достатні підстави вважати, що обвинувачений перебуває за межами Естонської Республіки і ухиляється від явки в суд, при цьому для його виявлення прикладені зусилля, і судовий розгляд за відсутності обвинуваченого можливий; 3) після допиту в судовому засіданні він привів себе в стан, який виключає його участь у судовому розгляді, і судовий розгляд за відсутності обвинуваченого можливий; 4) доставка обвинуваченого до суду ускладнена і він погодився з участю в судовому розгляді в аудіовізуальній формі відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 69 цього Кодексу (дистанційний допит); 5) в суд подано обґрунтоване клопотання про розгляд справи без його участі і суд переконаний, що права обвинуваченого можуть бути захищені без його участі в судовому розгляді, при цьому відсутність обвинуваченого не суперечить суспільним інтересам [9].

Не так давно інститут заочного кримінального провадження запровадили і в Молдові. Так, відповідно до ч. 2 ст. 321 КПК Молдови є три випадки, коли можливий розгляд справи за відсутності підсудного: 1) якщо підсудний ухиляється від явки до суду; 2) якщо підсудний, перебуваючи під арештом, відмовляється постати перед судом для розгляду справи і його відмова підтверджується також його захисником; 3) під час розгляду справи про вчинення незначних злочинів, коли підсудний виявив бажання, щоб судовий розгляд проводився без його участі. Варто наголосити, що у разі розгляду справи за відсутності підсудного участь в розгляді його захисника і, в залежності від обставин, його законного представника є обов'язковою [7].

Інститут спеціального кримінального провадження «*in absentia*» вже давно діє, окрім вищезазначених держав континентального права, в таких країнах, як Бельгія, Італія, Болгарія, Нідерланди, Росія та багатьох інших, де довів свою

ефективність і доцільність. Отже, процесуальне законодавство країн континентального права передбачає процедуру заочного кримінального провадження без участі підозрюваного чи обвинуваченого. Важливо, що під час такого провадження забезпечуються процесуальні гарантії щодо захисту та оскарження як судового рішення, так і рішень органу досудового розслідування.

Сучасне право Сполучених Штатів Америки багато у чому схоже на право Англії. Воно диференціюється на загальне право і право справедливості, формується судовою практикою у вигляді прецедентів. Процесуальне право превалює над матеріальним. Джерелами права є судовий прецедент, закон, правова доктрина, розроблена окремими суддями і суддівськими корпораціями.

Апеляційним судом штату Арізона у 2004 році (на підставі Кримінально-процесуального кодексу штату Арізона) було оголошено, що добровільна відмова від права бути присутнім вимагає справжньої свободи вибору. Суд першої інстанції може зробити висновок, що відсутність підсудного у суді є добровільною і є відмовою, якщо підсудний був належним чином повідомлений про час розгляду справи, про право бути присутнім і отримав попередження про те, що процес відбудеться без його участі, якщо він не з'явиться. Суди користуються всіма обґрунтованими припущеннями щодо відмови від основних конституційних прав [17].

Конгрес США кодифікував це право, схваливши 43 Федеральних правила кримінального процесу, які передбачають, зокрема, наступне:

Присутність відповідача у таких випадках:

1. Коли це необхідно. Якщо правило 5 або правило 10 не передбачають іншого, відповідач повинен бути присутнім:

- 1) при обвинуваченні;
- 2) при поданні скарги;
- 3) на кожному етапі судового розгляду;
- 4) під час винесення вироку.

2. Коли це не потрібно. Відповідач не зобов'язаний бути присутнім при наступних обставинах:

1) організаційний відповідач. Відповідач - це організація, представлена адвокатом, який присутній;

2) дрібне правопорушення. Злочин карається штрафом або позбавленням волі на строк не більше одного року або обох, а також за письмової згоди обвинуваченого, суд дозволяє звернення, оскарження, судовий розгляд та винесення вироку з використанням режиму відеоконференції чи за відсутності обвинуваченого;

3) конференція або слухання з питань правового питання. Процес передбачає лише конференцію або слухання з питань права;

4) виправлення вироків. Процес передбачає виправлення або скорочення вироку за правилом 35 або 18 U.S.C. § 3582 (c).

3. Відмова від присутності:

1) відповідач, який спочатку був присутній під час судового розгляду, або який визнав себе винним або недобросовісним, відмовляється від права бути присутнім при наступних обставинах:

- коли підсудний добровільно відсутній після початку судового розгляду, незалежно від того, чи суд повідомив відповідачу про зобов'язання залишатися під час судового розгляду;

- у некапітальній справі, коли підсудний добровільно відсутній під час винесення вироку;

- коли суд попереджає відповідача про те, що він видалить його з зали суду за протиправну поведінку, але відповідач продовжує порушувати порядок, що виправдовує видалення з залу суду;

2) якщо підсудний відмовляється від права бути присутнім, судовий розгляд може завершитися, включаючи винесення вердикту та засудження під час відсутності підсудного [25].

Розділ 3. Недоліки правового регулювання спеціального кримінального провадження в Україні.

Будучи новим інститутом кримінального провадження, інститут спеціального кримінального провадження в Україні потребує значних законодавчих коректив.

Зміни Кримінального процесуального кодексу України, які відбулися у грудні 2017 року, неумисно торкнулися і спеціального кримінального провадження. Введено у дію нові положення, а саме главу 24 КПК України доповнено ще однією статтею під номером 297-1 «Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею», яка вводиться в дію відповідно до п. 4 § 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 З України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» через три місяці після набрання чинності цим Законом, не має зворотної дії в часі та застосовується до справ, по яким відомості про кримінальне правопорушення, внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань після введення в дію цих змін. Проте ст. 297-1 глави 24-1 КПК України «Загальні положення спеціального досудового розслідування» не було скасовано. Про це свідчить те, що інші статті, які регламентують спеціальне кримінальне провадження залишені без змін. Зокрема, варто звернути увагу, що і ч. 3 ст. 323 КПК України «Наслідки неприбуття обвинуваченого» містить посилання на ст. 297-1 КПК України, яка у зв'язку зі змінами не відповідає по змісту. Таким чином, цей парадокс потребує негайного законодавчого втручання, оскільки застосування інституту спеціального кримінального провадження видається неможливим та спірним. Виникає колізія як у правозастосовній діяльності, так і в наукових колах, у зв'язку з цим, вважаю, що ст. 297-1 глави 24 КПК України повинна бути перейменована на інший порядковий номер задля уникнення не тільки порушення основоположних засад кримінального провадження, а й недопущення винесення неправосудних судових рішень.

В юридичній літературі висловлюється думка про те, що редакція ч. 5 ст. 139 КПК України: «ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження», має суттєві недоліки. Окремі науковці стверджують, що вказані підстави для застосування інституту спеціального кримінального провадження обмежуються лише рамками міжнародного співробітництва у відповідності до приписів розділу IX КПК України, а саме оголошенням особи у міждержавний та/або міжнародний розшук, відтак, значно знижує ефективність застосування такого порядку кримінального провадження.

Зокрема, О. В. Маленко вказує, що в цій нормі варто би було передбачити, як одну із підстав здійснення спеціального кримінального провадження – оголошення підозрюваного чи обвинуваченого в розшук відповідно до ст. 281 «Розшук підозрюваного» та ст. 335 «Зупинення судового провадження» КПК України [11]. Вважаю, що з такою позицією важко погодитись, тому що правова природа міжнародного/міждержавного розшуку відрізняється від розшуку згідно з ст. ст. 281, 335 КПК України, оскільки «загальний» розшук і відповідне зупинення кримінального провадження носить відмінні від спеціального провадження передумови. Тобто, неприбуття особи до органів досудового розслідування з невідомих причин, отже, не доведено, що особа ухиляється від кримінальної відповідальності є підставою для зупинення кримінального провадження. Щодо спеціального кримінального провадження існують обґрунтовані підстави вважати, що підозрюваний чи обвинувачений ухиляється від кримінальної відповідальності (якщо особа понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якої наявні фактичні дані, що така особа перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції), які викладені слідчим за

погодженням з прокурором чи прокурором у клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді.

На даний момент фактично залишаються чинними положення ч. 2 ст. 297-1 глави 24-1 КПК України, в якій законодавець встановив чіткий перелік кримінальних правопорушень щодо яких може здійснюватися спеціальне кримінальне провадження, це злочини передбачені статтями 109, 110, 110-2, 111, 112, 113, 114, 114-1, 115, 116, 118, частинами другою - п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 348, 364, 364-1, 365, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370, 379, 400, 436, 436-1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447 Кримінального кодексу України, відповідна процесуальна форма кримінального провадження стосується тільки окремих злочинів проти основ національної безпеки України, проти громадської безпеки, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, службових злочинів. Такий підхід видається спірним, оскільки не відповідає меті та завданням спеціального кримінального провадження, адже поза межами застосування інституту спеціального кримінального провадження залишається значна кількість кримінальних правопорушень. Вважаю, цей перелік варто би було розширити та додати деякі кримінальні правопорушення, які посягають на життя та здоров'я особи, статеву свободу та статеву недоторканість, громадську безпеку, громадський порядок та моральність, у сфері наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, адже як свідчить практика кримінальні провадження за статтями саме цих розділів Кримінального кодексу України часто вносяться відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відомо що, однією із засад кримінального провадження є забезпечення права на захист. Також у ст. 63 Конституції України вказано, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 297-3 КПК України клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається слідчим суддею не пізніше десяти днів з дня його

надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника. Якщо підозрюваний самотійно не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для залучення захисника. Також згідно з п. 8 ч.2 ст. 52 КПК України обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження – з моменту прийняття відповідного процесуального рішення [6]. Проаналізувавши ці положення, можна дійти висновку про істотну суперечність між ними. Мова йде про те, що захисник має бути обов'язково залучений до винесення ухвали слідчим суддею як відповіді на клопотання про здійснення спеціального кримінального провадження. Зважаючи на те, що слідчий суддя наділений повноваженнями як задовольнити клопотання, так і відмовити у його задоволенні, то може взагалі не існувати відповідного процесуального рішення щодо здійснення спеціального кримінального провадження. Таким чином захисник взагалі не буде залучений до сфери конкретного кримінального провадження, якщо буде прийняте рішення про відмову у здійсненні спеціального кримінального провадження, що кореспондує порушенню права на захист, а також права на оскарження. Отже, обов'язкове залучення захисника має відбуватись під час подання слідчим за погодженням з прокурором чи прокурором клопотання про проведення спеціального кримінального провадження до слідчого судді, а не з моменту винесення ухвали слідчим суддею чи судом про здійснення спеціального кримінального провадження. Тому, вважаю, що необхідно ввести зміни до ст. 52 КПК України.

Актуальним є питання щодо особи захисника у спеціальному кримінальному провадженні, оскільки в більшості випадків підозрюваний, обвинувачений в силу свого становища не має можливості самотійно залучити захисника, він призначається від центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги і у зв'язку зі складністю підтримання захисту в конкретному кримінальному провадженні відбувається ухилення від надання правової допомоги захисником. Причини відмови від підтримання захисту різні, зокрема

доручення на виконання дій виходять за межі професійних прав і обов'язків адвоката, виконання договору суперечить інтересам адвоката, саме це сприяє невинуватеному затягуванню кримінального процесу та порушенню низки основоположних засад.

Спірним, також, є питання щодо надання законодавцем слідчому судді повноваження задовольняти чи відмовляти у задоволенні своєю ухвалою клопотання про проведення спеціального кримінального провадження, оскільки це право слідчого судді не узгоджується з функціональним призначенням попереднього судового контролю у кримінальному провадженні. Л. Д. Удалова вірно зазначає, що слідчий суддя надає згоду на тимчасове обмеження конституційних прав особи на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність житла чи іншого володіння особи, на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції тощо. Видається, що прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування не передбачає обмеження конституційних прав та свобод осіб, воно настає в подальшому, коли під час проведення такого розслідування за ухвалою слідчого судді (постанови прокурора) застосовуються: заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. Автор переконує, що рішення про проведення спеціального досудового розслідування повинен приймати не слідчий суддя, а прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва [24, с. 63]. Погоджуюсь з вищевказаною позицією з єдиним уточненням – рішення повинен приймати прокурор, який є процесуальним керівником кримінального провадження.

Недостатньо врегульованим видається порядок вручення процесуальних документів особі, стосовно якої здійснюється спеціальне кримінальне провадження, яка знаходиться поза межами України на території іншої держави. Відповідно до ст. 297-5 КПК України повістки про виклик підозрюваного в разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та

обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. Друкований орган, у якому публікуються протягом наступного року повістки про виклик підозрюваного, визначається не пізніше 1 грудня поточного року в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [6]. Відтак, наведені оголошення обов'язково публікуються відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 957-р «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, у яких у 2018 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи» [19]. Друкованим засобом масової інформації загальнодержавної сфери є лише газета «Урядовий кур'єр».

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається таким, що належним чином повідомлений. Однак занепокоєння виражається в тому, що навряд чи особа, яка перебуває за межами держави має доступ до засобів масової інформації загальнодержавної сфери України. Єдиним суб'єктом, який може це довідатись є захисник підозрюваного чи обвинуваченого, але захисник не заміняє самого підзахисного.

Цікавими є позиції Р. О. Корякіна та М. О. Яковенка, які вважають, що в цьому випадку слід звернутися до положень статті 542 КПК України (обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження), де однією з форм міжнародної правової допомоги встановлено вручення документів. Саме за цією процедурою можливо направити підозрюваному такі документи, як: ухвала слідчого судді про спеціальне досудове розслідування, повістка про виклик, пам'ятка про процесуальні права та обов'язки тощо [5]. Вказана позиція є актуальною лише у тому випадку, якщо відома країна перебування особи і є дипломатичні відносини між державами.

Після підтвердження компетентними органами виконання запиту, слід уважати, що особа, стосовно якої здійснюється спеціальне досудове розслідування та судове провадження, належним чином викликана та ознайомлена зі змістом наданих їй документів. У разі, коли місце перебування підозрюваного уповноваженими органами встановити не вдалося, доцільно звернутися з повторним запитом до компетентних органів для сприяння ними в поданні оголошення про виклик підозрюваного в засобах масової інформації тієї держави, де він фактично перебуває, що також може бути підставою вважати його належним чином повідомленим та викликаним.

Висновки

Сьогоднішній процес реформування національного законодавства безпосередньо пов'язаний із європейською інтеграцією. Не секрет, що Україна прагне стати членом Європейського Союзу, а тому повинна виконати ряд завдань, серед яких, зокрема, і найшвидша гармонізація законодавства, особливо кримінально-процесуального, та наближення його до стандартів країн Європейського Союзу.

Одним із перших кроків в цьому напрямку стало прийняття нового КПК України, який кардинально змінив процесуальне законодавство. Однак цей акт і досі зазнає численних змін та коректив. Напевно, однією із основних позитивних новел КПК України 2012 року є введення інституту спеціального кримінального провадження. Глава 24-1, розділ III КПК України 2012 року вперше в нашій державі регламентує питання щодо розслідування та ведення спеціального кримінального провадження.

Результатом проведеного наукового дослідження є виокремлення деяких нових та розвиток існуючих положень, зокрема:

1. Під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду можливі випадки, коли підозрюваний (обвинувачений) умисно переховується від органів досудового розслідування чи суду за кордоном, чим перешкоджає здійсненню правосуддя, відтак, саме інститут спеціального кримінального

провадження дає можливість розпочати та закінчити таке кримінальне провадження задля реалізації правових механізмів, які обумовлюють реалізацію принципу невідворотності відповідальності за вчинений злочин.

2. Інститут кримінального провадження, який дозволяє проводити досудове розслідування та судовий розгляд без присутності підозрюваного чи обвинуваченого відповідає міжнародним стандартам, які передбачені європейським та міжнародним співтовариством.

3. Майже всі демократичні держави світу у своїй правовій системі запровадили інститут заочного провадження, який, як показує практика, активно використовується. Підтвердженням цьому є низка гучних кримінальних справ вирішених без підсудного (обвинуваченого). Зокрема, Кросбі проти США, Адем Джашарі проти Югославії, Хенріч Боєре проти Німеччини, Леон Дегрелл проти Іспанії, Діаз проти США, Джон Фактор проти Великобританії, Ендрю Стюарт Люстер проти США.

4. Вітчизняне законодавство передбачає виконання певних умов, за яких може здійснюватися спеціальне кримінальне провадження, а саме щодо обов'язкової участі захисника, який залучається відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України з моменту прийняття відповідного процесуального рішення (ухвала слідчого судді про здійснення спеціального кримінального провадження) і належно оформленого клопотання слідчого, погодженого з прокурором чи прокурора про здійснення спеціального кримінального провадження до слідчого судді (ст. 297-2 КПК України).

5. Зміни Кримінального процесуального кодексу України, які відбулися у грудні 2017 року, неумисно торкнулися і спеціального кримінального провадження. Введено у дію нові положення, а саме главу 24 КПК України доповнено ще однією статтею під номером 297-1 «Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею». Проте ст. 297-1 глави 24-1 КПК України «Загальні положення спеціального досудового розслідування» не було скасовано. Про це свідчить те, що інші статті, які регламентують спеціальне кримінальне провадження залишені без змін. Таким

чином, цей парадокс потребує негайного законодавчого втручання. Вважаю, що ст. 297-1 глави 24 КПК України повинна бути перейменована на інший порядковий номер.

6. Поняття «заочне кримінальне провадження» та «спеціальне кримінальне провадження» співвідносяться як ціле і частина, оскільки термін «заочне кримінальне провадження» («*in absentia*») є значно ширший і охоплює не лише спеціальне кримінальне провадження. Тому у ст. 297-1 глави 24-1 потрібно внести зміни і виключити назву спеціального кримінального провадження як «*in absentia*».

7. Важливо розмежовувати розуміння «розшуку» за ст. ст. 281, 335 КПК України від «розшуку», який застосовується під час спеціального кримінального провадження. Варто наголосити, що під час спеціального кримінального провадження можна проводити слідчі розшукові дії, які спрямовані на пошук, перевірку та оцінку доказів, а не тільки заходи щодо встановлення місця перебування підозрюваного чи обвинуваченого, що характерно для розшуку під час зупинення кримінального провадження.

8. Спірним, вважаю, є питання щодо надання законодавцем слідчому судді повноваження задовольняти чи відмовляти у задоволенні своєю ухвалою клопотання про проведення спеціального кримінального провадження, оскільки це право слідчого судді не узгоджується з функціональним призначенням попереднього судового контролю в кримінальному провадженні, тому доцільно було б право відмовляти чи задовольняти таке клопотання віднести до повноважень прокурора, який здійснює процесуальне керівництво.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Брифінг: EU strengthens trials in absentia – Framework Decision could lead to miscarriages of justice. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://web.archive.org/web/20120905121759/http://www.openeurope.org.uk/Content/Documents/PDFs/tia.pdf>
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р., № 1207-VII зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.
4. Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12 серпня 2014 р., № 1632-VII зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1632-18>.
5. Корякін Р. О. Актуальні проблеми спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень / Р. О. Корякін, М. О. Яковенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2016. - Вип. 2. - С. 111-118.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України // Верховна Рада України, Кодекс України від 13 квітня 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
7. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Молдова від 07 червня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=326970>
8. Кримінальний процесуальний кодекс Швейцарської Конфедерації від 5 жовтня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=343019

9. Кримінальний процесуальний кодекс Республіки Естонія від 12 лютого 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%A3%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A6%D0%95%D0%A1%D0%A1%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1_01.05.2015.pdf

10. Кримінальний процесуальний кодекс Чеської Республіки. Збірник законів Чеської Республіки. Прага 141 (1961). §303. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=4&idBiblio=30139&recShow=430&fulltext=trestn~C3~AD~20z~C3~A1kon~C3~ADk&nr=141~2F1961&part=&name=&rpp=100#parCnt>

11. Маленко О. В. Правове регулювання заочного кримінального провадження за КПК України 2012 року: порівняльно-правовий аспект [Електронний ресурс] / О. В. Маленко. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo05/part_4/17.pdf

12. Маляренко В. Т. Про заочне провадження у кримінальному судочинстві // Вісник Верховного Суду України. - № 10 (50). – 2004. – С. 5-13.

13. Матвієвська Г. В. Заочне провадження у кримінальному судочинстві в Україні: автореф. ... канд. юрид. наук / Г. В. Матвієвська. – Х. : Нац. ун-т «Юридична акад. Укр. ім. Ярослава Мудрого», 2013. – 20 с.

14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини. [Електронний ресурс] : Закон України від 7 жовт. 2014 р. № 1689-VII. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

15. Резолюція 75 (11): Рада Європи, Міжнародний документ від 19 січня 1973 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://echr-base.ru/res75_11.jsp
16. Рекомендація № 6 R (87): Рада Європи, Міжнародний документ від 17 вересня 1987 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339
17. Рішення Апеляційного суду штату Арізона «Штат проти Уїтлі», 85 п. 3d 116 (2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.courtlistener.com/opinion/2639082/state-v-whitley/>
18. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Да Лус Домінгеш Фереїра Проти Бельгії» від 24 травня 2007 року № 50049/99 // Прецеденты Европейского суда по правам человека по странам-членам Совета Европы. – 2007. – № 12. – С. 209–216.
19. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, у яких у 2018 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи» від 20 грудня 2017 р. № 957-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/957-2017-%D1%80>
20. Статут фундаментальних прав та основних свобод. Збірник законів Чеської Республіки (на чеській). Прага 2 (1993). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1993/2.html>
21. Трофименко В. М. Процесуальна форма: сутність і значення у кримінальному судочинстві / В. М. Трофименко // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. – Вип. 120. – С. 202–209.

22. Трофимова Е. В. Заочное судебное разбирательство по уголовным делам: понятие и перспективы применения / Е. В. Трофимова // Вестн. Воронеж. госуд. ун-та. Серия «Право». – 2008. – № 2. – С. 313–322.
23. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии. - М., 1994. - С. 204.
24. Удалова Л. В. Прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування / Л. В. Удалова // Актуальні проблеми досудового розслідування [Текст]: зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 58-64.
25. Федеральні правила кримінального процесу. розділ IX. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ «Правило 43.». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_43

Анотація

Наукова робота присвячена темі «Особливості спеціального кримінального провадження». Досліджено поняття спеціального кримінального провадження, особливий порядок спеціального кримінального провадження, функціонування цього правового інституту за кордоном, здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового розгляду кримінального провадження. Сформульовані пропозиції та рекомендації щодо правового регулювання інституту спеціального кримінального провадження, зроблено акцент на значення та вдосконалення законодавства України.

Актуальність теми зумовлена тим, що одним із пріоритетних завдань кримінального судочинства є забезпечення правових механізмів, які обумовлюють реалізацію принципу невідворотності відповідальності за вчинений злочин. Вагомою складовою наповнення зазначеного принципу конкретним змістом є запровадження вітчизняним законодавцем інституту спеціального кримінального провадження (глава 24-1 Кримінального процесуального кодексу України). Його імплементація у правове поле України створює передумови притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які ухиляються від органів досудового розслідування чи суду та покликана підвищити ефективність захисту публічних інтересів держави.

Метою цього дослідження є науково-практичний аналіз норм КПК, якими опосередковується генезис законодавчого закріплення та функціонування інституту спеціального кримінального провадження в кримінальному провадженні й висвітлення основних питань щодо здійснення спеціального досудового розслідування та судового розгляду в межах кримінального провадження.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали наукової роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях правових проблем спеціального кримінального провадження, при вдосконаленні чинного вітчизняного законодавства та при підготовці навчально-методичних матеріалів.

Методологічно дослідження засноване на діалектичному методі пізнання, на загальних прийомах аналізу і синтезу, індукції та дедукції, на виявленні аналогій та проведенні порівнянь, на системному підході в аналізі правових відносин та юридичних документів, на формально-логічному та порівняльно-правовому методах тлумачення права, використовуваних як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях. Застосування зазначених методів в якості цілісної системи дозволило виконати комплексний аналіз досліджуваних аспектів права, виявити недоліки правового регулювання та сформулювати практичні пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства.

Ключові слова: спеціальне кримінальне провадження, заочне провадження, учасники кримінального провадження, захист процесуальних прав особи.